

УДК 615.851.3

**Ірина Малишевська,
м. Умань**

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДОТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ступінь розвитку суспільства, його цивілізованості, як правило, вимірюють лише матеріальними кількісними показниками, нехтуючи рівнем стану здоров'я людини, її моральними й духовними критеріями. Так, внаслідок соціально-політичних, демографічних змін і глобальної екологічної кризи в Україні зростає кількість дітей, які страждають психічними і фізичними хворобами. Людство мусить переглянути свої моральні парадигми, що призвели до деградації екологічної свідомості, і знову відчувти себе невід'ємною складовою природи.

Сучасне суспільство перебуває сьогодні у процесі оновлення концепції здібностей, потенціалу і цілей людини. Таким чином нині актуалізується завдання щодо осмислення й пізнання нових педагогічних реалій, створення нової філософії освіти, відкритої до прагнень людини, її життєвого й духовного світу. На таких засадах має формуватися нова педагогіка, центром якої є дитина з її потребами, можливостями, потенціалом.

Вітчизняні й зарубіжні вчені (І. Бех, В. Бондар, О. Савченко, Н. Бібік, І. Єрмаков, М. Фролов, А. Маслоу) вважають, що вчитель має прийняти дитину такою, якою вона є, допомогти їй зрозуміти саму себе, розкрити її здібності, потенціал. Отже провідною метою сучасної школи поряд із підготовкою учня до суспільного, самостійного повноцінного життя є його фізичне, психічне і моральне здоров'я, організація навчально-виховного процесу у такий спосіб, який дає можливість максимально знизити навантаження, уникнути неврозів, забезпечити своєчасну діагностику і корекцію, систематичну медико-психологічну допомогу кожному учню [1].

Вищезазначене окреслює нагальну потребу щодо насичення змісту освіти турботою про здоров'я дітей. Це передбачає запровадження системи педагогічних, медичних, соціальних заходів, спрямованих на відновлення, корекцію або компенсацію порушених психофізичних функцій, станів,

особистісного і соціального статусу дітей. Йдеться про допомогу дитині у кризових ситуаціях, в оптимальній адаптації до нових соціально-економічних і політичних умов.

Проте нині науковцями ще досить мало приділяється уваги впливу природотерапії на розвиток особистості учня і ролі у цьому процесі екологічної освіти.

Мета статті полягає у визначенні сутність поняття “природотерапія” як технологія корекції здоров'я учнів початкової школи.

У сучасній науково-методичній літературі висвітлено велику кількість методів, форм, засобів, моделей, методик, технологій щодо формування всебічно розвинутої особистості. Проте, переважна більшість науковців акцентує увагу на власних інноваціях, не враховуючи при цьому суттєвого чинника, який значно знижує їх ефективність, – стану здоров'я учня. Нехтування санітарно-гігієнічним і природним оточенням у процесі організації навчання, не завжди виважене ставлення педагогів до регулювання динаміки фізичної, психічної та емоційної працездатності учнів не тільки знижує ефективність традиційних навчальних методик, але й призводить до погіршення стану здоров'я учнів.

У цьому сенсі, на нашу думку, доцільно подивитись на процес навчання крізь призму оздоровлення дитини шляхом впливу на неї оточуючого її природного середовища. Так, російський науковець Т. М. Резер робить висновок, що успіх розв'язання проблем сучасної гуманістично орієнтованої педагогіки можливий лише за умови інтеграції медичних і педагогічних наук. На сучасному етапі розвитку суспільства таке взаємне проникнення має бути визнаним пріоритетним, зорієнтованим на забезпечення самовизначення і самореалізації особистості [2, с. 83-90]. Отже особливість використання природотерапії полягає у наданні педагогічним діям оздоровчого, лікувального сенсу.

Для означення лікувального впливу природи на організм людини сьогодні вживаються терміни-синоніми “екотерапія” і “природотерапія”. Поняття “природотерапія” є ключовим для нашого дослідження, проте використанню його у навчальному контексті сьогодні приділяється ще досить мало уваги. Враховуючи актуальність вище зазначеного, зупинимось більш детально на дефініціях “терапія” і “природотерапія”.

Терапія або терапевтика – це лікувальне, лікарське

мистецтво, лікування [3]. Терапія (therapeutics) – напрям у медицині, пов'язаний з різними консервативними методами лікування захворювань та зміцнення організму (therapy), з використанням лікарських речовин [4].

Терапія (синонім: лікування) – процес, бажаною (але не завжди досяжною) метою якого є полегшення, зняття або усунення симптомів і проявів тієї чи іншої хвороби, патологічного стану чи іншого порушення життєдіяльності, нормалізація порушених процесів життєдіяльності і вилікування, відновлення здоров'я.

Терапія – друга частина складних слів, що означає лікування якимось способом, наприклад бальнеотерапія, фізіотерапія, дієтотерапія [5].

Як видно з аналізу, термін “природотерапія” належить суто медичній галузі. Однак, подивимось на досліджувану дефініцію з психолого-педагогічної точки зору. Природотерапія – це, в першу чергу, вплив на організм людини засобами природи.

Потужний ефект від екотерапії – відновлення здоров'я через спілкування з природою – залежить не тільки у значному поліпшенні фізичного та психічного стану, але й у підвищенні інтелектуальних здібностей. Французький учений К. Бернар зазначав, що постійність внутрішнього середовища є вагомою спадковою особливістю здорового організму людини. Він стверджував, що це захищає організм людини від фізичних і хімічних впливів зовнішнього середовища. Але якщо людина довгий час знаходиться в умовах відмінних від звичайних то постійність внутрішнього середовища порушується, що призводить до виникнення хвороб. Сучасна людина, особливо та, яка живе у великих містах, давно замінила природне середовище на штучне, відгородившись від природи, забувши про те, що сама являється її частиною і залежить від неї, як дерева залежать від ґрунту і сонячного світла [6].

Наукові дослідження вчених Великобританії показали, що довготривалі прогулянки на природі допомагають позбутися симптомів депресії. Крім ліків повинні отримувати сеанси екотерапії. Це, як вважають вони, лікування “зеленню” включає у себе прогулянки у парку, садівництво, запуск повітряного змія та інші види відпочинку на природі, проте екотерапія ні в якому випадку не замінить традиційних ліків, але вона дуже вдало може їх доповнити.

Російські науковці нині приділяють велику увагу екотерапії (природотерапії). Це новий напрям в оздоровленні

дітей засобами спілкування з природою. Так, у Москві впровадження екотерапії почалося з екскурсійних програм у заказнику “Вороб’євы горы”. Перебування на природі, як доводять вчені, вкрай необхідне для розширення життєвого простору, фізичного розвитку, отримання екологічних знань, оздоровлення дає великий імпульс позитивним емоціям. Природа є найбагатшим середовищем для розвитку сенсорних систем дитини (слуху, зору, нюху, смаку, дотику) [7].

Цікавою є для нашого дослідження теза проте, що активізація спільної роботи правої й лівої півкуль головного мозку дитини сприяє розвитку навчальної активності учня через всебічний підхід до сприймання явищ природи, запропоновану Н. В. Безлюдною [8].

В. Сухомлинський у книзі “Серце віддаю дітям” застерігає від надмірного словесно-понятійного впливу, який спричиняє швидке стомлення мозку і неуспішність у навчанні. Відпочинок серед природи і “вбирання всіма фібрами душі” звуків, кольорів, пахощів, казкових розповідей з їх інтонаційним розмаїттям (музикотерапія, кольоротерапія, ароматотерапія, словотерапія), – всі ці педагогічні прийоми він пропонував використовувати з метою зміцнення імунної системи дітей, турботи про їхнє тіло і душевну рівновагу [9, с. 31].

Педагог вбачав шлях розвитку здорової дитини у врахуванні емоційного, валеологічного і культуро-оздоровчого компонентів змісту навчання, у врахуванні функціональної асиметрії півкуль мозку. Зокрема, він писав: “Я глибоко переконаний, що без емоційного піднесення неможливий нормальний розвиток клітин дитячого мозку. З емоційністю пов’язані фізіологічні процеси, що відбуваються в дитячому мозку: в моменти напруженості, піднесення, захоплення відбувається посилене живлення клітин кори півкуль... Емоційна насиченість процесу навчання... – це вимога, що висувається законами розвитку дитячого мислення” [9, с. 46].

Вивчення функціональних особливостей мозку людини показало, що ліва півкуля виконує мовні функції. Вона більше пристосована до аналітично-розумової діяльності й операцій з послідовними сигналами, тоді як права півкуля – до синтезу й асоціативної діяльності. “Клітини дитячого мозку настільки ніжні, настільки чутливо реагують на об’єкти сприймання, що нормально працювати вони можуть лише за умови, коли об’єктом сприймання, осмислення є образ, що його можна бачити, чути, до якого можна доторкнутися” [9, с. 33–34].

Ліва півкуля мозку діє за дискретним принципом, здійснюючи аналіз інформаційних потоків (вербального, сенсорного, структурного). Ліва півкуля є провідною у здійсненні процесів абстрактної, символічної, інтелектуальної діяльності. Структури лівої півкулі прогнозують поведінку організму у майбутньому. “Лівопівкульна” особистість може бути досить талановитою, але через втрату просодичних компонентів мовлення, інтонаційного забарвлення голосу у такої особистості стає непривабливим. Мовлення втрачає ритм. Фраза, розпочата тихим голосом, може закінчитись неприродно голосно. Наголос неадекватний. Все, що не є людським мовленням, джерелом вербальної інформації перестає хвилювати “лівопівкульного”. Звуки природи здаються йому одноманітним і нецікавим шумом. Байдужий до співу, музики такий індивідуум втрачає музичний слух” [8, с. 36].

Права ж півкуля утворює єдину еквіпотенційну структуру за рахунок добре розвинених внутрішньопівкульних асоціативних зв'язків (Л. Баланов, В. Деглін, Б. Білий). Її повноцінний розвиток є визначальним для адаптації дитини до зовнішнього середовища; збереження себе як особистості; захисту від згубних впливів довкілля. Права півкуля домінує у процесі конкретно-образного мислення, у ході діяльності, яка пов'язана з активізацією емоційної сфери духовного життя особистості. Півкуля (права) художньо-образного сприймання світу функціонує у режимі реального часу й відображає подразнення поточного моменту або враження минулого. Саме з активізацією правої півкулі пов'язаний розвиток образної пам'яті (ейдетика) [8, с. 35–36].

Нині навчально-методичні компоненти для учнів початкових класів розробляються переважно з опорою на “лівопівкульне”, словесно-понятійне сприймання інформації. Активізуються й інтенсивно працюють одні й ті ж самі функціональні зони кори головного мозку. Це позначається на нервовому стані, стабільності учнів, зумовлює ослаблення імунної системи організму. Цілеспрямована активізація діяльності правої, художньо-образної півкулі сенсорною інформацією сприятиме розкриттю тих резервів здоров'я, активності, які у лівопівкульному стані (за умови переважання вербального впливу) лишаються невикористаними. Водночас, як зазначає Н.Безлюдна, нормальна психічна діяльність передбачає спільну роботу двох півкуль, оскільки об'єднання механізмів образного і абстрактного мислення забезпечує всебічний (конкретний і теоретичний) підхід до сприймання явищ довкілля [8, с. 37–38].

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

Отже, на сучасному етапі, на нашу думку, необхідно переосмислити зміст навчально-виховної роботи школи, впроваджувати нові технології навчання, які передбачають позитивний вплив природи у цілому та її окремих об'єктів на психофізичний стан молодших школярів, сприяти розвитку життєдіяльності дітей. Таким чином, ми розглядаємо природотерапію як специфічну технологію корекції здоров'я та активізації пізнавальної діяльності учнів молодших класів на засадах впливу на них об'єктів природного оточення.

Література

1. Єрмаков І. Г. Життєвий потенціал реабілітаційної педагогіки / І. Г. Єрмаков // Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: наук.-метод. У 2-х ч. Ч.1. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 53-66.
2. Резер Т. М. Медицина и педагогика на пути интеграции / Т. М. Резер // Педагогика. – 2007. – № 7. – С. 83-90.
3. Толковый словарь В. Даля ON-LINE [Електронний ресурс] / Русская коллекция: энциклопедии и словари. – Режим доступу: <<http://vidahl.agava.ru>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
4. Словарь медицинских терминов [Електронний ресурс]. – Режим доступу 05.12.2010: <<http://www.menshealth.kiev.ua/glossary.php>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
5. Толковый словарь русского языка / Под ред. Д. Н. Ушакова [Електронний ресурс] // Большая Коллекция Электронных Словарей – 2010 (3 диска/13Gb информации). Диск 1. Гуманитарные науки : коллекция словарей, энциклопедий и справочников в электронном виде. – [сборка Alex D'aka, версия : 8.2], 2010. – 1 электрон. опт. диск (DVD ROM). – Системные требования : Pentium 100 MHz ; 32 Mb RAM ; 8 Mb Video ; 2-x + DVD ROM ; Windows 95/98/ME/XP/2000/7.
6. Эко-терапия, или назад к природе! [Електронний ресурс]. – Режим доступу 15. 02. 2010: <<http://nnpctokz.ru/zdorove/ekoterapiya-ili-nazad-k-prirode.php>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
7. Природотерапия [Електронний ресурс]. – Medlinks.ru. Альтернативная медицина. – Режим доступу 22. 02. 2010: <<http://www.medlinks.ru/article.php?sid=31148>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
8. Безлюдна Н. В. Ідеї розвивального навчання молодших школярів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Наталія Валентинівна Безлюдна. – К., 1998. – 210 с.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 659 с.

Ірина Малышевская

Подготовка учителей младшей школы до использования

природотерапевтических технологий

Аннотация. *Статья посвящена проблеме внедрения природотерапевтических средств в учебный процесс начальной школы, в частности положительному эффекту, который проявляется в улучшении психофизического здоровья и повышении интеллектуальных способностей учащихся младших классов. Автор обосновывает объем знаний о физиологии и механизмах мышления младшего школьника, которыми должен владеть учитель для использования природотерапевтических технологий.*

Ключевые слова: *экотерапия, природотерапия, технология обучения, учитель начальной школы.*

Iryna Malyshevska

Preparing primary school teachers to use nature therapy technology

Summary. *The article concerns the problem of using nature therapy in the educational process at primary school. Nature therapy is the technology of teaching the ways of treatment by nature objects. The usage of nature therapy requires teacher's deep knowledge in the physiology and psychology of primary schoolchildren. The usage of nature therapy results in the improvement of children's psychophysical health and in raising their intellectual abilities.*

Key words: *ecotherapy, nature therapy, teaching technology.*

УДК 378

**Ірина Носаченко,
м. Київ**

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ
ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН – ВАЖЛИВА УМОВА
МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ**

Соціально-економічні перетворення в Україні, створення нового ринкового механізму господарювання визначили принципово нові пріоритети розвитку системи економічної освіти і вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців з економіки. Знання і компетентність стали найбільш вартісним товаром, серед яких важливе місце посіли економічні знання. Економічна грамотність є невід'ємною складовою освіти громадянина, економічна освіта і культура населення –